

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1580

[Total No. of Pages : 4

[4951] - 1001
First Year B.Ed. (General)
101 : CHILDHOOD AND GROWING UP
(Credit System) (2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate marks.*
- 3) Essay type question carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) Short answer type question carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*

- Q1) a)** What is Growth and Development? Write the difference between Growth and Development. Explain Principles of Development. **[10]**
- b) What is mean by Heridity and Environment? Explain importance of Heridity and Environment. **[5]**

OR

Write the characteristic of Physical, Emotional and Social Development of Adolscent stage. Which Precautions will you take while teaching the students from Adolscent stage. **[15]**

- Q2)** What do you mean by Inclusive Education? How will you identify slow learners in your classroom? Write the characteristic of such student. What measures will you take to teach slow learners? **[15]**

OR

What is mean by Individual differences? Explain causes of Individual differences. What changes will you make in your teaching considering the Individual differences in your classroom? **[15]**

- Q3)** What do you mean by learning styles? Explain the types of learning styles. What teaching strategies will you use to teach such students having different learning styles? **[15]**

P.T.O.

OR

What is mean by Multiculturalism? Which differences occurs in students due to Multiculturalism? Explain which teaching strategies will you use in Multicultural classroom? [15]

Q4) Write the meaning of Political, Social & Cultural dimensions of childhood. Explain the social dimensions of childhood with reference to following points: [15]

- a) Family
- b) Neighbourhood
- c) Friend
- d) Society

OR

- a) What are the types of Mass - Media? Explain the Impact of Mass - Media on school students. [10]
- b) Explain Impact of Social values & traditions on school students. [5]

Q5) Answer the following? (any four) : [20]

- a) Explain stages of Growth and Development.
- b) Write the Impact of smart phone on school students.
- c) Explain the role of teacher in teaching Gifted children in the classroom.
- d) Which teaching strategies will you use to inculcate democratic values among the students?
- e) Suggest any five activities for moral Development of the Adolscent students.
- f) Write the characteristics of learning disabled children.

Total No. of Questions : 5]

P1580

[4951] - 1001

First Year B.Ed. (General)

101 : बाल्यावस्था आणि विकसन

(Credit System) (2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425.
4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) अ) वाढ आणि विकास म्हणजे काय? वाढ आणि विकासातील फरक लिहा. विकासाची तत्वे स्पष्ट करा. [10]

ब) अनुवंश आणि परिस्थिती म्हणजे काय? अनुवंश व परिस्थितीचे महत्व स्पष्ट करा. [5]

किंवा

कुमारावस्थेच्या शारीरिक, भावनिक आणि सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये लिहा. कुमारावस्थेतील विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनासाठी तुम्ही कोणती काळजी घ्याल? [15]

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षण म्हणजे काय? तुमच्या वर्गातील गतिमंद विद्यार्थी तुम्ही कसे शोधाल? या विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा. गतिमंद विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना तुम्ही कोणते उपाय योजाल? [15]

किंवा

व्यक्तिभेद म्हणजे काय? व्यक्तिभेदाची कारणे स्पष्ट करा. तुमच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांमधील व्यक्तिभेद लक्षात घेऊन तुम्ही तुमच्या अध्यापनात कोणता बदल कराल? [15]

प्रश्न 3) अध्ययन शैली म्हणजे काय? अध्ययन शैलीचे प्रकार स्पष्ट करा. तुमच्या वर्गातील भिन्न अध्ययन शैली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करण्यासाठी कोणत्या कार्यनिती तुम्ही वापराल? [15]

किंवा

बहुसांस्कृतिकता म्हणजे काय ? बहुसांस्कृतिकतेमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये कोणती भिन्नता आढळते ? बहुसांस्कृतिक वर्गांमध्ये अध्यापन करण्यासाठी कोणती कार्यनिती वापराल स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 4) बालकाच्या विकासाचा राजकीय, सामाजिक आणि सांस्कृतिक पैलूंचा अर्थ लिहा. बालकाच्या विकासाचा सामाजिक पैलू खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा : [15]

- अ) कुटुंब
- ब) शेजार
- क) मित्र
- ड) समाज

किंवा

- अ) समुह संपर्क माध्यमांचे प्रकार कोणते ? समुह संपर्क माध्यमांचा शालेय विद्यार्थ्यांवर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा. [10]
- ब) सामाजिक मूल्ये आणि परंपरांचा शालेय विद्यार्थ्यांवर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा. [5]

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [20]

- अ) वाढ आणि विकासाच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- ब) शालेय विद्यार्थ्यांवर स्मार्ट फोनचा पडणारा प्रभाव लिहा.
- क) वर्गातील प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) विद्यार्थ्यांमध्ये लोकशाही मूल्य रूजविण्यासाठी तुम्ही कोणत्या अध्यापन कार्यनिती वापराल ?
- इ) कुमारावस्थेतील विद्यार्थ्यांचा नैतिक विकास साधण्यासाठी कोणतेही पाच उपक्रम सूचवा.
- फ) अध्ययन अक्षम विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1581

[Total No. of Pages : 4

[4951]-1002

First Year B.Ed. (General)

**102 : CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER & SOCIETY
(2015 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) Short answers type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 5) Students should specifically follow the limitation of words.*

Q1) Explain the concept of Education with the help of any five definitions of Education. Write the any five aims of Education in contemporary Indian Society. **[15]**

OR

Explain the concept of family with the help of definitions. Write the role of family in all round development of the child.

Q2) Explain the concept of social change with the help of definitions. Explain the factors which are responsible for social change. **[15]**

OR

What is the role of Education in social change. Explain with suitable examples.

Q3) Explain meaning of gender and sex? What are the constitutional Provisions made for gender equality. Explain the role of teacher in Promoting gender equality. **[15]**

OR

Explain the difference between gender and sex. What are the different issues related to gender inequality in a school? Explain role of Education in Promotion of gender Education.

P.T.O.

Q4) Explain the concept of Privatization, Liberalization and Globalization. What is Importance of these concepts in today's Educational systems explain with four examples. **[15]**

OR

Explain Ravindranath Tagore's Educational thoughts. How will you develop his concepts, "Education through nature" and Education through Educational Trips. Explain with four examples.

Q5) Write any four answers from the following questions : **[20]**

- a) Write the Educational importance of reference group.
- b) Write the main features of Right to Education act 2009.
- c) Explain Savitribai Phule's thoughts on women education.
- d) Explain the obstacles in social change.
- e) Explain the concept of Informal Education with suitable examples.
- f) Explain the concept of sustainable development.

Total No. of Questions : 5]

P1581

[4951]-1002

First Year B.Ed. (General)

102 : समकालीन भारतीय शिक्षण, लिंग आणि समाज

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्न पंधरा गुणांचा असून उत्तर 400 ते 425 शब्दांत अपेक्षित आहे.
4) लघुतरी पांच गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.
5) उत्तरासाठी दिलेली शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळाव्यात.

प्रश्न 1) शिक्षणाच्या कोणत्याही पाच व्याख्यांआधारे शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. समकालीन भारतीय समाजातील शिक्षणाची कोणतीही पाच ध्येये लिहा. [15]

किंवा

कुटुंब ही संकल्पना व्याख्याआधारे स्पष्ट करा. मुलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी कुटुंबाची भूमिका लिहा.

प्रश्न 2) सामाजिक बदलाची संकल्पना व्याख्याआधारे स्पष्ट करा. सामाजिक बदलासाठी कारणीभूत असलेले घटक स्पष्ट करा. [15]

किंवा

सामाजिक बदलातील शिक्षणाची भूमिका कोणती? ते योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) लिंग व लिंगभाव याचा अर्थ स्पष्ट करा. लिंगभाव समानतेबाबत भारतीय संविधानातील तरतूदी कोणत्या? लिंगभाव समानता वाढविण्याबाबत शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

लिंग व लिंगभाव यामधील फरक स्पष्ट करा. लिंगभेदा विषयी शाळेत निर्माण होणाऱ्या समस्या कोणत्या? लिंगसमभाव शिक्षणाच्या वाढीसाठी शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खाजगीकरण, उदारीकरण, जागतिकीकरण या संकल्पना स्पष्ट करा. आजच्या शिक्षण प्रणालीत या संकल्पनांचे काय महत्त्व आहे हे चार उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

रविंद्रनाथ टागोर यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा. “निसर्गाद्वारे शिक्षण” व शैक्षणिक सहलीद्वारे शिक्षण ही त्यांची संकल्पना तुम्ही कशी विकसित कराल? चार उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात उत्तरे लिहा. [20]

- अ) संदर्भ समूहाचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा.
- ब) शिक्षण हक्क कायदा 2009 याची मुख्य वैशिष्ट्ये लिहा.
- क) 'स्त्री' शिक्षणाबाबत सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.
- ड) सामाजिक बदलातील अडथळे स्पष्ट करा.
- इ) सहज शिक्षणाची संकल्पना योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- फ) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1582

[Total No. of Pages : 4

[4951] - 1003
First Year B.Ed. (General)
LEARNING AND TEACHING (Course - 103)
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 400 - 425 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 - 150 words.*
- 5) *Students should strictly follow the word limit given.*

Q1) What is transfer of learning? Explain types of transfer of learning. How will you use these types of transfer of learning for effective teaching? **[15]**

OR

Explain theory of classical conditioning with the help of following points :

- a) Experiment
- b) Need and importance
- c) Educational implications

Q2) What is concept mapping? Explain steps of developing concept map with examples. Draw a concept map of the same. **[15]**

OR

What is Brain based learning? Explain any six principles of Brain based learning. How will you use these principles in teaching - learning process?

Q3) Explain the concept of micro - teaching. Explain any five micro teaching skills in the basis of following points : **[15]**

- a) Concept
- b) Advantages
- c) Application

P.T.O.

OR

How will you use the following methods of teaching for managing diversity in the classroom? Explain with examples.

- a) Group work
- b) Project work
- c) Technology based teaching

Q4) Explain Inquiry Training model with the help of following points : **[15]**

- a) Concept
- b) Steps
- c) Educational implications

OR

Explain team teaching with respect to following points :

- a) Concept
- b) Characteristics
- c) Educational implications
- d) Limitations

Q5) Answer the following questions (Any Four) : **[20]**

- a) Write educational implications of learning curve.
- b) Explain mind mapping with example.
- c) Explain the co-relation between diagnostic test and remedial teaching.
- d) Explain teaching skills in 21st century.
- e) What do you mean by models of teaching? Explain various families of models of teaching.
- f) Explain concept of reflective teaching.

Total No. of Questions : 5]

P1582

[4951] - 1003
First Year B.Ed. (General)
LEARNING AND TEACHING (Course - 103)
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजव्या बाजूचे अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहे.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द आहे.
5) परीक्षार्थींनी शब्दमर्यादेचे बंधन पाळावे.

प्रश्न 1) अध्ययन संक्रमण म्हणजे काय? अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार स्पष्ट करा. तुमचे अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी तुम्ही अध्ययन संक्रमणाच्या प्रकाराचा वापर कसा कराल? [15]

किंवा

साधक अभिसंधान उपपत्ती पुढील मुद्याद्वारे स्पष्ट करा.

- अ) प्रयोग
ब) गरज व महत्त्व
क) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 2) संकल्पना चित्रण म्हणजे काय? संकल्पना चित्रण विकासाच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करा आणि त्या संकल्पना चित्रणाचे रेखाटन करा. [15]

किंवा

मेंदू आधारित अध्ययन म्हणजे काय? मेंदू आधारित अध्ययनाची कोणतीही 6 तत्त्वे स्पष्ट करून तुम्ही अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेमध्ये तत्त्वांचा उपयोग कसा कराल?

प्रश्न 3) सूक्ष्माध्यापन संकल्पना स्पष्ट करा. कोणतीही 5 सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) संकल्पना
ब) फायदे
क) उपयोजन

किंवा

वर्गातील विविधतेचे नियोजन करण्यासाठी शिक्षक म्हणून अध्यापनात तुम्ही खालील पध्दतींचा वापर कसा कराल? ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

- अ) गटकार्य
- ब) प्रकल्प कार्य
- क) तंत्रज्ञानधिष्ठित अध्यापन

प्रश्न 4) पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमान खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

[15]

- अ) संकल्पना
- ब) पायऱ्या
- क) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

सांघिक अध्यापन खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) संकल्पना
- ब) वैशिष्ट्ये
- क) शैक्षणिक उपयोजन
- ड) मर्यादा

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) अध्ययन वक्राचे शैक्षणिक उपयोजन लिहा.
- ब) मनोमापन उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- क) नैदानिक चाचणी व उपचारात्मक अध्यापन यातील परस्पर संबंध स्पष्ट करा.
- ड) 21 व्या शतकातील अध्यापनाची कौशल्ये स्पष्ट करा.
- इ) अध्यापनाची प्रतिमाने म्हणजे काय? अध्यापनाच्या प्रतिमानाची विविध कुले स्पष्ट करा.
- फ) विमर्शी अध्यापनाची संकल्पना स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1583

[Total No. of Pages : 4

[4951] -1004
B.Ed. (General)
ASSESSMENT AND EVALUATION FOR LEARNING
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Word limit for Essay Type Questions is expected to be written in 400 - 425 words.*
- 3) Word limit for Short Answer Questions is expected to be written in 130 - 150 words.*
- 4) Only single memory calculator is allowed.*

Q1) Explain the concept of 'Educational Evaluation'. Clarify the process of educational evaluation on the basis of the following points : **[15]**

- a) Objectives
- b) Learning Experiences
- c) content
- d) Tools of Evaluation

OR

Write the Dr. Bloom's Revised Taxonomy of educational objectives. How will you fulfill the educational objectives of Psychomotor Domain in your daily teaching?

Q2) What are the characteristics of a good evaluation tool? As a teacher what efforts shall you take to increase the reliability of a test? **[15]**

OR

Which are the Quantitative Tools of Evaluation? Write the nature, merits and limitations of oral and Practical Examinations. What measures will you take to make the implementation of these examinations effective?

P.T.O.

Q3) Explain the nature, merits and limitations of Continuous Comprehensive Evaluation (CCE) and Choice Based Credit System (CBCS). Suggest measures to make these evaluation processes effective. **[15]**

OR

Explain the meaning of Evaluation Rubric and Cumulative Records. How will you use these tools in the process of evaluation?

Q4) a) Compute quartile Deviation from the given distribution and interpret it : **[10]**

Class interval	71-77	64-70	57-65	50-56	43-49	36-42	29-35	22-28	15-21	08-14
Frequency	4	6	9	10	11	13	10	7	6	4

b) Explain the concept and types of correlation with examples. **[5]**

OR

a) Form the following distribution compute mean using 'Assume Mean' method and interpret it. **[10]**

Class interval	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	00-09
Frequency	3	4	7	8	13	17	11	9	7	3

b) Differentiate percentile and percentile rank. Write its uses in the process of evaluation. **[5]**

Q5) Write any four of the following : **[20]**

- a) Illustrate the criteria you shall consider while writing the educational objectives.
- b) Prepare a 5 point Rating scale to evaluate the 'Debate' skills of the students.
- c) Write the concept, merits and limitations of Projective Techniques.
- d) Write the concept, merits and limitations of Open Book Examinations.
- e) Explain positive skewness with diagram. What measures will you take to reduce it.
- f) Explain Histogram and Frequency Polygon with the help of diagrams.

Total No. of Questions : 5]

P1583

[4951]-1004

B.Ed. (General)

अध्ययनासाठी मूल्यानिर्धारण आणि मूल्यमापन

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) निबंधवजा प्रश्नासाठी 400 ते 425 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
3) लघुत्तरी प्रश्नांसाठी प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
4) फक्त साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.

प्रश्न 1) शैक्षणिक मूल्यमापन संकल्पना स्पष्ट करा. शैक्षणिक मूल्यमापन प्रक्रिया खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) उद्दिष्टे
ब) अध्ययन - अनुभव
क) आशय
ड) मूल्यमापन साधने

किंवा

डॉ. बेंजामिन ब्लूम यांचे सुधारित शैक्षणिक उद्दिष्टांचे श्रेणीबद्ध वर्गीकरण लिहा. क्रियात्मक क्षेत्रातील शैक्षणिक उद्दिष्टे तुम्ही दैनंदिन अध्यापनात कशी साध्य कराल ?

प्रश्न 2) चांगल्या मूल्यमापन साधनांचे निकष कोणते? कसोटीची विश्वसनीयता वाढविण्यासाठी शिक्षक म्हणून आपण कोणते प्रयत्न कराल? [15]

किंवा

मूल्यमापनाची संख्यात्मक साधने कोणती? तोंडी व प्रात्यक्षिक परीक्षेचे स्वरूप, गुण व मर्यादा लिहा. या परीक्षांचे आयोजन अधिक प्रभावी होण्याकरिता आपण कोणते प्रयत्न कराल ?

प्रश्न 3) सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन व निवड आधारित श्रेयांक प्रणाली यांचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा. या दोन्ही मूल्यमापन प्रक्रिया परिणामकारक होण्याकरिता उपाय सूचवा. [15]

किंवा

मूल्यमापन प्रपत्र (Evaluation Rubric) व संकलित नोंदपत्रक यांचा अर्थ स्पष्ट करून या साधनांचा मूल्यमापन प्रक्रियेत कसा वापर कराल ?

प्रश्न 4) अ) खालील वर्गांतर विभाजन सारणीवरून चतुर्थक विचलन काढून अर्थनिर्वचन करा. [10]

वर्गांतर (CI)	71- 77	64- 70	57- 65	50- 56	43- 49	36- 42	29- 35	22- 28	15- 21	8- 14
वारंवारिता (f)	4	6	9	10	11	13	10	7	6	4

ब) 'सहसंबंध' ही संकल्पना व प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [5]

किंवा

अ) खालील दिलेल्या वितरणावरून 'गृहीत मध्यमान' पद्धतीने मध्यमान काढा व त्याचे अर्थनिर्वचन करा. [10]

वर्गांतर (CI)	90- 99	80- 89	70- 79	60- 69	50- 59	40- 49	30- 39	20- 29	10- 19	00- 09
वारंवारिता (f)	3	4	7	8	13	17	11	9	7	3

ब) शततमक व शततमक क्रम यांतील फरक स्पष्ट करून त्याचे मूल्यमापन प्रक्रियेतील उपयोग लिहा. [5]

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [20]

अ) शैक्षणिक उद्दिष्टांची स्पष्टीकरणे लिहिताना कोणत्या निकषांचा विचार कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) विद्यार्थ्यांचे 'वादविवाद' कौशल्याचे मूल्यमापन करण्याकरिता पंचबिंदू पदनिश्चयन श्रेणी तयार करा.

क) प्रक्षेपण तंत्राची संकल्पना, फायदे व मर्यादा लिहा.

ड) 'खुले पुस्तक परीक्षा' (Open book exam) पद्धतीची संकल्पना, फायदे व मर्यादा लिहा.

इ) धन विषमिता आकृतीसह स्पष्ट करून ती कमी करण्याकरिता कोणते उपाय योजाल ?

फ) स्तंभालेख व वारंवारिता बहुभूज आकृतीसह स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1584

[Total No. of Pages : 4

[4951]-1005

First Year B.Ed. (General)

**105 : ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT
(2015 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry fifteen marks and the answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 5) Students should strictly follow word limit while writing answers.*

Q1) Explain the phases of Philip Jackson model. How will you implement this model for teaching an unit from any standard. **[15]**

OR

Illustrate the steps of development of e-content by using advanced pedagogy.

Q2) What is system approach? How will you use the steps of system approach for annual planning of the school. **[15]**

OR

Write difference between 'Problem based learning' and scenario based learning with reference to the following points :

- a) Concept
- b) Nature
- c) Teacher's role
- d) Student's role
- e) Educational application

Q3) What are the challenges and barriers in integrating ICT in Indian school? How will you face these challenges while integrating ICT in education? **[15]**

P.T.O.

OR

What is meant by Net Safety, Netiquettes and Copyright? How will you orient your students with respect to these concepts for the proper use of internet.

- Q4)** Explain the need of advanced ICT supported teaching - learning strategies. How will you apply M - learning and web based learning for enhancing the quality of learning. **[15]**

OR

What is collaborative learning? Enlist the features of collaborative learning. How will you use social networking tools of collaborative learning?

- Q5)** Write answers in brief (Any Four) : **[20]**

- a) What are the advantages of e - library?
- b) What is the educational contribution of MOOC?
- c) What is 'Plagiarism'? How can it be detected?
- d) How will you engage the students in teaching - learning process by considering the 'differentiation'?
- e) Write the merits of experiential learning.
- f) Suggest the activities that you will conduct while teaching any unit using 'Blended learning approach'.

Total No. of Questions : 5]

P1584

[4951]-1005

First Year B.Ed. (General)

105 : ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्न पंधरा गुणांचा असून उत्तर 400 ते 425 शब्दांत अपेक्षित आहे.
4) लघुत्तरी पांच गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.
5) विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.

प्रश्न 1) फिलिप जॅक्सन प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. कोणत्याही एका इयत्तेच्या एका घटकाच्या अध्यापनासाठी हे प्रतिमान कसे वापराल ? [15]

किंवा

प्रगत अध्यापनशास्त्राचा वापर करून ई - आशय विकसनाच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रणाली उपागम म्हणजे काय ? शाळेच्या वार्षिक नियोजनासाठी प्रणाली उपागमाच्या पायऱ्यांचा वापर कसा कराल ? [15]

किंवा

समस्या आधारित अध्ययन व कथानक आधारित अध्ययन या उपागमांचा फरक पुढील मुद्द्यांच्या आधारे लिहा.

- अ) संकल्पना
ब) स्वरूप
क) शिक्षक भूमिका
ड) विद्यार्थी भूमिका
इ) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 3) भारतीय शाळांमधील माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या एकात्मिकरणासाठीची आव्हाने व अडथळे कोणती? माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे शिक्षणामध्ये एकात्मिकरण करताना येणाऱ्या आव्हानांना तुम्ही कसे सामोरे जाल? [15]

किंवा

नेट सुरक्षितता, नेटिकेट्स व स्वामित्व हक्क म्हणजे काय? तुमच्या विद्यार्थ्यांनी इंटरनेटचा योग्य वापर करावा म्हणून तुम्ही या संकल्पना संदर्भात उद्बोधन कसे कराल?

प्रश्न 4) प्रगत माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान आधारित अध्ययन – अध्यापन कार्यनीतीची गरज स्पष्ट करा. अध्ययनाचा दर्जा सुधारण्यासाठी मोबाईल अध्ययन व वेब आधारित अध्ययन यांचा वापर तुम्ही कसा कराल? [15]

किंवा

सहयोगी अध्ययन म्हणजे काय? सहयोगी अध्ययनाची वैशिष्ट्ये लिहा. सहयोगी अध्ययनासाठी सोशल नेटवर्किंग साधनांचा वापर तुम्ही कसा कराल?

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) ई-लायब्ररीचे फायदे कोणते?
- ब) 'MOOC' (मूक) चे शैक्षणिक योगदान काय?
- क) 'वाङ्मय चौर्य' (Plagiarism) म्हणजे काय? 'वाङ्मय चौर्य' कसे शोधून काढतात?
- ड) 'व्यक्तिभेदाचा' (Differentiation) विचार करून तुम्ही विद्यार्थ्यांना अध्ययन – अध्यापन प्रक्रियेत कशा प्रकारे गुंतवाल?
- इ) अनुभव आधारित अध्ययनाचे फायदे लिहा.
- फ) कोणत्याही एका घटकाच्या अध्यापनासाठी 'संमिश्र अध्ययन' उपागमाचा वापर करताना कोणते उपक्रम राबवाल ते सूचवा.

Total No. of Questions : 3]

P2651

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 32

[4951]-1006

F.Y. B.Ed. (General)

BED - 106 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

**(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History,
Geography, General Science, Mathematics, Economics and
Information and Communication Technology)**

(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *Answer of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
- 2) *All questions are compulsory.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Write answer in about 400-425 words for 15 marks questions.*
- 5) *Write answers in about 150 words for 5 marks questions.*

सूचना:

- 1) *दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.*
- 2) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
- 3) *प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक, पूर्ण गुण दर्शवितात.*
- 4) *15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.*
- 5) *5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत लिहा.*

P.T.O.

मराठी

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) अ) शब्दांच्या जाती कोणत्या? शब्दांच्या जातींचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.[8]

ब) काळ म्हणजे काय? ते सांगून काळाचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]

किंवा

अ) उपसर्गघटित शब्द म्हणजे काय? खाली दिलेले उपसर्ग वापरून प्रत्येकी एक-एक शब्द तयार करा व त्याचा वाक्यात उपयोग करा - बद,पड,उप, उन. [8]

ब) वृत्त म्हणजे काय? कोणत्याही एका मुख्य प्रकाराची संकल्पना सोदाहरण लिहा.[7]

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) समासाचे मुख्य प्रकार लिहून बहुब्रीही समास सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) मातृभाषेतील रस प्रकाराची संकल्पना सांगून कोणत्याही एका रसप्रकाराचे लक्षणे उदाहरणासह लिहा.

क) अलंकार म्हणजे काय? कोणताही एक शब्दालंकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) मुक्त छंदाची संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.

इ) तुमच्या शाळेतील वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभासाठी प्रमुख पाहुण्यांना निमंत्रण पत्र लिहा.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पूर्णहा लिहा. [10]

i) मराठी लिपी (देवनागरी लिपी) कोणत्या प्रकारे लिहिली जाते?

अ) उजवीकडून डावीकडे

ब) डावीकडून उजवीकडे

क) वरून खाली

ड) खालून वर

ii) मराठीत एकूण किती स्वर आहेत?

अ) आठ

ब) बारा

क) दहा

ड) चौदा

iii) द्वंद्व समासात कोणते पद महत्वाचे असते.

अ) पहिले

ब) दुसरे

क) दोन्ही

ड) दोन्ही नाहीत

प्रश्न 1) काल की परिभाषा बताकर काल के प्रधान तीन भेदों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए । [15]

अथवा

- अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर लगभग 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए : [10]
- मुरझाए हुए फुल की आत्मकथा
 - स्त्री शिक्षा का महत्व
 - यदि मैं कृषिमंत्री होता
- ब) अपने महाविद्यालय की किसी विशेष घटना का वर्णन करते हुए अपने मित्र को पत्र लिखिए। [5]

अथवा

- ब) अपने विद्यालय के ग्रंथालय के लिए किताबों की खरेदी करने हेतु सूचीपत्र माँगने के लिए पुस्तक विक्रेता को पत्र लिखिए । [5]

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए : (130 से 150 शब्दों में) [15]

- वीरगाथा काव्य की विशेषताएँ लिखिए ।
- ‘प्रेमचंद युग का सामाजिक समस्याओं को दूर करने में योगदान रहा है।’ स्पष्ट कीजिए।
- भक्ति काल को रीतिकाल क्यों कहा जाता है ?
- महादेवी वर्मा का साहित्यिक परिचय दिजिए ।
- निम्नलिखित दोहे का अर्थ स्पष्ट कीजिए :
“जब मैं था तब हरी नाँहि, अब हरि हैं मैं नाँहि ।
प्रेम गलि अति साँकरी यामें दो न समाँहि ॥

प्रश्न 3) अ) उचित जोड़ियाँ मिलाइये : [5]

अ	ब
i) वाक्य प्रकार	अ) विदेश
ii) उपसर्ग	ब) जनक
iii) प्रत्यय	क) ग्रंथालय
iv) संधि	ड) वाला
v) पिता	इ) संयुक्त
	फ) पत्थर

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए : [5]

- अंतराल उपन्यास के लेखक कौन हैं?
- ‘मधुशाला’ किसकी रचना है?
- ‘अज्ञेय’ जी का पूरा नाम लिखिए ।
- ‘सूर्यकांत त्रिपाठी’ को किस नाम से जाना जाता है?
- आँचलिक उपन्यास के प्रणेता कौन हैं?

ENGLISH

[Max. Marks : 40

Q1) Write an essay on any one of the following in about 400 words. **[15]**

- a) Trees are our best friends.
- b) The happiest moment in my life.
- c) If there are no mobiles.

OR

- a) Write a letter to father telling him about a prize you got in the History exhibition. **[8]**
- b) Read the following extract and answer the questions given below.

As a pupil Anne was not particularly brilliant. Most people believed with her parents that Margot, her elder sister, was more promising. Anne was chiefly remarkable for the early interest she took in other people. She was emotional and strong-willed, "a real problem child," her father once told me, "a great talker and fond of nice clothes." Life in town, where she was usually surrounded by a chattering crowd of girl-friends suited her exactly. This was a lucky fact because the Frank family could not rarely afford a holiday. Nor did they own a car.

When the Nazis invaded the Netherlands in May 1940, the Franks were trapped. Earlier than most Jews in Amsterdam. Otto Frank realized that the time might come when he and his family would have to go into hiding. He decided to hide in his own business office, which faced one of Amsterdam's tree-lined canals. A few derelict rooms on the upper floors, called the 'Annexe,' were secretly prepared to house both the Frank and the Van Daan families.

- i) Which of the two daughters of the Franks was more promising? **[1]**
- ii) Where did Otto Frank decide to hide? **[1]**
- iii) Who attacked the Netherlands and when? **[1]**
- iv) How would you feel if your parents cannot afford a holiday for you? **[2]**
- v) What kind of life suited Anne? **[2]**

Q2) Answer the following : (any three)

[15]

- a) Punctuate the following sentences
- i) Kind Yaksha he said restore to me my brother Nakula
 - ii) Come ill show you where it is said granny coolly
 - iii) Dr. Bhaggyam kamala was a specialist in childrens diseases
 - iv) At the beginning of the monsoon can be seen paradise flycatchers shama and nalabad whistling thrushes.
 - v) Hampi in the bellary district of Karnataka from the famous Tungabhadra dam is back in the news.
- b) Write summary of the following passage of about one-third of the original length.

Joycee is not only beautiful, but bold too. A bright eyed, slim and smart, she is the first woman in the city to work at a petrol pump! with a warm and welcoming smile on her pretty face, she performs her job with zeal and enthusiasm.

One after another vehicles stop in front of her "Kitna dalna hai?" She asks very confidently and then on goes the pump meter. Her eyes revetted on the meter, she is quick and careful enough to stop it as soon as it reaches the right. Figure simple though to stop it as soon as it reaches the right. Figure simple though it may seem, the job needs both strength and courage especially for woman; strength for it is a coutinuous and tiring job without any rest, except for a short lunch break and courage because she is working in an exclusively male dominated domain!

It was her husband who encouraged her to take the job, after reading an advertisement in a local daily for woman petrol pump worker. Even during those days when joycee was disappointed, he motivated her to continue "Ignore them and continue your work," was his gentle advice. Joycee remembers these encouraging words of her husband, to whom she owes a lot of her success.

- c) Transcribe the following words :
- i) Letter
 - ii) Action
 - iii) April
 - iv) Nature
 - v) Beautiful
- d) Explain the concept of semantics with relevant examples.

- e) Develop a story with the help of following points and give a suitable title (in about 200 words):
 Ali a barber in Baghdad - Hassan, a wood-seller - Hassan brings Ali load of wood on a donkey - they bargain about the price - at last Ali offers so much for "all the wood on the donkey's back" - Hassan agrees - unloads the wood - Ali claims donkey's wooden saddles - Hassan protests - quarrel - Ali seizes saddle and drives Hassan away with blows - Hassan appeals to Khalif - Khalif gives him advice - some days later Hassan goes to Ali's shop - asks Ali to shave him and a friend for so much - Ali agrees - shaves Hassan first - "Where is your friend?" - "outside" - Hassan fetches in his donkey - Ali refuses to shave donkey - drives Hassan away - Hassan reports to Khalif - Khalif sends for Ali - forces him to fulfil his bargain - Ali has to shave Hassan's friend, the donkey, before all the courtiers-great laughter, and shame for Ali.

Q3) a) Do as directed. [10]

- i) Aakash was too tired and thirsty to wait.
(Rewrite using so ____ that)
 - ii) Planting is better than fighting.
(Change the degree)
 - iii) The examination was over. The children went to home.
(Use as soon as)
 - iv) He is writing a book.
(Change the voice)
 - v) I am a good singer.
(Add a question tag)
- b) Fill in the blanks with suitable articles/prepositions (a, an, the, in, off, among, into, according to, in front of)
- i) Kalidas is called ____ Shakespeare of India.
 - ii) ____ word is enough for the wise.
 - iii) The milky way is a galaxy in ____ universe.
 - iv) He is late by ____ hour.
 - v) Twelve inches make ____ foot.
 - vi) The cat jumped ____ the chair.
 - vii) The Rajputs quarrelled ____ themselves.
 - viii) She jumped ____ a well.
 - ix) There is a big tree ____ my house.
 - x) He acted ____ her instructions.

SANSKRIT

[Max. Marks : 40]

Q1) Write down the concept of voice. Explain the structure of Active and Passive voice in Sanskrit. [15]

OR

What are the rules of reading and writing Sanskrit? Explain any two rules of each with examples.

Q2) What is Euphony? Explain main types of Euphony. [15]

OR

What is compound? Explain तत्पुरुष compound in brief.

Q3) a) Recognise the following forms: [5]

- i) बदामि
- ii) पठामः
- iii) लिखसि
- iv) भाषामु
- v) मुखम्

b) Match the columns: [5]

A	B
i) व्यासमुनिः	a) रामायणम्
ii) वाल्मीकिमुनिः	b) महाभारतम्
iii) अश्वघोषः	c) बुद्धचरितम्
iv) कालिदासः	d) स्वप्नवासवदत्तम्
v) भासः	e) अभिज्ञानशाकुन्तलम्
	f) मृच्छकटिकम्

SANSKRIT

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) प्रयोगाची संकल्पना लिहा. संस्कृतातील कर्तरि व कर्मणि प्रयोगाची संरचना स्पष्ट करा.[15]

किंवा

संस्कृत वाचन व लेखनाचे नियम काय आहेत? प्रत्येकी दोन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) संधी म्हणजे काय? संधीचे मुख्य प्रकार स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समास म्हणजे काय? तत्पुरुष समास सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील रूपे ओळखा: [5]

- i) बदामि
- ii) पठावः
- iii) लिखसि
- iv) भाषासु
- v) मुखम्

ब) जोड्या जुळवा: [5]

अ

- i) व्यासमुनिः
- ii) वाल्मीकिमुनिः
- iii) अश्वघोषः
- iv) कालिदासः
- v) भासः

ब

- अ) रामायणम्
- ब) महाभारतम्
- क) बुद्धचरितम्
- ड) स्वप्नवासवदत्तम्
- इ) अभिज्ञानशाकुंतलम्
- फ) मृच्छकटिकम्

URDU

[Max. Marks : 40

15 : 1 اسم کیا ہیں؟ اسم کی مختلف اقسام مع مثال واضح کیجئے۔

OR

10 (a) 1 : مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر 250 to 300 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔

۱۔ میری پسندیدہ شخصیت

۲۔ اُف یو اٹس۔ اپ

۳۔ کمپیوٹر ایک اہم سائنسی ایجاد

05 (b) 1 : اپنے والدین کو خط لکھ کر اپنے بی۔ ایڈ کورس کی مصروفیات تفصیل سے بتائیے۔

15 : 2 : مندرجہ ذیل سوالات کے جواب 130 to 150 میں لکھیے۔ (کوئی تین)

۱۔ اُردو ادب کے مختلف ادوار مع خصوصیات لکھیے۔

۲۔ دورِ جدید کے ادیب انیس چشتی پر روشنی ڈالیں۔

۳۔ نثر کی مختلف اقسام واضح کیجئے۔

۴۔ نظم کی تدریس میں تشریح کی اہمیت لکھیے۔

۵۔ مسرور جہاں کے مشہور افسانے شامل فروش کا خلاصہ لکھیے۔

05

(a) 3 : مندرجہ ذیل کی جوڑیاں لگائیے۔

الف	ب
۱۔ صفت نسبتی	۱۔ تاج محل
۲۔ اسم خاص	۲۔ ہندوستانی
۳۔ الفاظ کا مجموعہ	۳۔ دو
۴۔ خط کی قسمیں	۴۔ جملہ
۵۔ کہانی	۵۔ شعر
	۶۔ نثر

05

(b) : ایک جملے میں جواب لکھیے۔

۱۔ وسطانی دور کے کسی ایک ادیب کا نام لکھیے۔

۲۔ منشی پریم چند کی مشہور تصانیف لکھیے۔

۳۔ علامہ اقبال کی مقام پیدا ئش بتائیے۔

۴۔ اے پی جے عبد الکلام دورِ جدید کے ادیب کی مشہور کتاب کا نام لکھیے۔

۵۔ غبار خاطر کیا ہے اس کے مصنف کا نام لکھیے۔

HISTORY

[Max. Marks : 40

Q1) Write in detail with examples the Cultural Movements of India between 300 BC and 800 AD. [15]

OR

Explain in detail, how Shivaji Maharaj used his skills to establish the Swarajya.

Q2) Answer in brief (any 3): [15]

- a) Explain the nature of feudalism in India.
- b) Explain in detail the functions of Union Governments Legislature.
- c) State the features of literature during the age of Renaissance.
- d) Explain in detail, the Fundamental Rights mentioned in Indian Constitution.
- e) Explain the role of Panchayat Samiti in the Progress of village.

Q3) Fill in the blanks: [5]

- a) During the rule of Shivaji many Villages
 - i) Made a _____
(Paragana, Mauji, Kasba)
 - ii) The stupa at Sanchi was built by _____
(Chandragupta Maurya, Samrat Asoka, Samudra Gupta)
 - iii) The first person to launch individual Satyagraha was _____
(Mahatma Gandhi, Vinoba Bhave, Maulana Azad)
 - iv) _____ was an important officer in the navy of the Swaraj
(Siddhi Zohar, Daulat Khan, Aga Khan)
 - v) Sant Ramdas taught the people the importance of _____
(Aradhana, Balopasna, Abhang)

b) Match the following: [5]

A	B
i) William Shakespeare	a) Space Research
ii) Gilbert	b) Invention of Printing Press
iii) Godard	c) Father of Humanism
iv) Francisco Petrarch	d) Father of Missiles Science
v) Johannes Gutenberg	e) Theory of Magnetism
	f) Julius Caesar

HISTORY

(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) इ.स.पूर्व - 300 ते इ.स. 800 या कालखंडात भारतामध्ये झालेल्या सांस्कृतिक घडामोडी सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शिवाजी महाराजांच्या अंगी असणाऱ्या विविध गुणांचा उपयोग त्यांनी स्वराज्य स्थापनेसाठी त्यांनी कसा केला. ते सविस्तरपणे स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) भारतातील सामंतशाहीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ब) संघशासनाच्या कायदेमंडळाचे कार्य स्पष्ट करा.
- क) प्रबोधन युगात निर्माण झालेल्या साहित्याच्या प्रगतीची माहिती लिहा.
- ड) भारतीय राज्यघटनेत नमूद केलेले मूलभूत अधिकार स्पष्ट करा.
- इ) गावच्या विकासामध्ये पंचायत समितीची भूमिका विशद करा.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. [5]

- i) अनेक गावे मिळून शिवपूर्वकाळामध्ये होत असे.
(परगणा, मौजी, कसबा)
- ii) 'सांची' येथिल स्तूप यांनी बांधून घेतला.
(चंद्रगुप्त मौर्य, सम्राट अशोक, समुद्र गुप्त)
- iii) वैयक्तिक सत्याग्रहाचे पहिले सत्याग्रही हे होते.
(म.गांधी, विनोबा भावे, मौलाना आझाद)
- iv) स्वराज्याच्या आरंभात हा महत्वाचा अधिकारी होता.
(सिध्दी जोहार, दौलत खान, आगा खान)
- v) रामदास स्वामींनी चे महत्व स्पष्ट केले.
(आराधना, बलोपासना, अभंग)

ब) योग्य जोड्या लावा.

[5]

अ

- i) विल्यम शेक्सपिअर
- ii) गिलबर्ट
- iii) गोगार्ड
- iv) फ्रान्सिको पेट्रार्क
- v) योहान गटेनबर्ग

ब

- अ) अवकाश संशोधन
- ब) मुद्रण यंत्रणेचा शोध
- क) मानवता वादाचा जनक
- ड) अग्नीबान शास्त्राचा जनक
- इ) लोहचुंबक त्वाचा शोध
- फ) ज्युलिअस सिझर

GEOGRAPHY

[Max. Marks : 40

Instructions to the candidates:-

- 1) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 2) *Use of stencils of map is allowed.*

- Q1)** a) Explain the causes and effects of volcano. [7]
b) Explain the physical divisions of India in detail. [8]

OR

- a) Explain any two landforms formulated running water in detail with suitable diagram. [7]
b) Explain the types of forest in Maharashtra. [8]

Q2) Write short answers of following (any three) : [15]

- a) Explain the effects of population explosion.
- b) Explain the causes of noise pollution.
- c) Explain simple rain gauge with suitable diagram.
- d) What is meant by space pollution.
- e) What is meant by Solar Eclipse? Explain any one type of Solar Eclipse with diagram.

Q3) a) Fill in the blanks by selecting correct alternative from the bracket. [5]

- i) Richter scale is a unit of measuring the magnitude of a/an _____.
(volcano, creation of plate, earthquake, earth movement)
- ii) The sequential transfer of energy is called as _____.
(ecosystem, food chain, trophic level, food pyramid)
- iii) The _____ is the largest ocean.
(Atlantic, Arctic, Pacific, Indian)
- iv) The convectional rain falls mainly in the _____ region.
(equatorial, polar, subpolar, monsoon)
- v) _____ district comes under draught prone area in Maharashtra.
(Ahmednagar, Nagpur, Wardha, Nandurbar)

b) Match the following:

[5]

A

- i) Ludhiana
- ii) Jalandar
- iii) Chandigarh

- iv) Pune
- v) Koyana

B

- a) Capital of Punjab and Haryana
- b) IT hub
- c) Largest city in Punjab-Haryana plain
- d) Earthquake prone region
- e) Coal production
- f) Centre of sport goods

भूगोल (मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

- सूचना: i) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
ii) नकाशा स्टॅन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

- प्रश्न 1)** अ) ज्वालामुखीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. [7]
ब) भारताचे प्राकृतिक विभाग सविस्तर स्पष्ट करा. [8]
किंवा
अ) वाहत्या पाण्याच्या कार्यामुळे तयार होणारी कोणतीही दोन भूरूपे आकृतीसह स्पष्ट करा. [7]
ब) महाराष्ट्रातील वनांचे प्रकार स्पष्ट करा. [8]
- प्रश्न 2)** थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
अ) लोकसंख्या विस्फोटाचे परिणाम स्पष्ट करा.
ब) ध्वनी प्रदूषणाची कारणे स्पष्ट करा.
क) साधा पर्जन्यमापक आकृतीसह स्पष्ट करा.
ड) अवकाश प्रदूषण म्हणजे काय?
इ) सूर्यग्रहण म्हणजे काय? सूर्यग्रहणाचा कोणताही एक प्रकार आकृतीसह स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** अ) कसांत दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा लिहा. [5]
i) रिश्टर हे तीव्रता मोजण्याचे एकक आहे.
(ज्वालामुखी, भूपट्ट निर्मिती, भूकंप, पृथ्वीच्या हालचाली)
ii) उर्जेच्या क्रमवार संक्रमणाला म्हणतात.
(परिसंस्था, अन्नसाखळी, पोषण पातळी, अन्नस्तूप)
iii) महासागर हा सर्वात मोठा महासागर आहे.
(अटलांटिक, अर्क्टिक, पॅसिफिक, हिंदी)
iv) आरोह पर्जन्य प्रामुख्याने प्रदेशात पडतो.
(विषुववृत्तीय, ध्रुवीय, उपध्रुवीय, मोसमी)
v) महाराष्ट्रातील जिल्हा अवर्षण प्रवण आहे.
(अहमदनगर, नागपूर, वर्धा, नंदूरबार)

ब) जोड्या लावा.

[5]

अ

- i) लुधियाना
- ii) जालंधर
- iii) चंदीगढ
- iv) पुणे
- v) कोयना

ब

- अ) पंजाब व हरियाना राज्यांची राजधानी
- ब) माहिती तंत्रज्ञान केंद्र
- क) पंजाब व हरियाना मैदानातील मोठे शहर
- ड) भूकंप प्रवण क्षेत्र
- इ) दगडी कोळसा उत्पादन
- फ) क्रीडासामुग्रीचे केंद्र

- iii) Brass is mixture of _____
- a) copper and zinc b) copper and tin
c) iron and nickel d) copper and nickel
- iv) In Human beings there are _____ pairs of chromosomes.
- a) 22 b) 23
c) 24 d) 25
- v) Every year ozone protection day is celebrated on _____.
- a) 16 September b) 16 October
c) 16 November d) 16 December
- vi) $\text{CuSO}_{4(aq)} + \text{Zn}_{(s)} \rightarrow \text{ZnSO}_{4(aq)} + \text{Cu}_{(s)}$
Copper sulphate Zinc sulphate.
This reaction is _____ reaction.
- a) combination b) decomposition
c) displacement d) oxidation

b) Match the following:

[4]

A-group	B-group
Type of Motion	Examples
i) Oscillatory motion	a) A farmer's sling
ii) Periodic motion	b) Motion of a baby crawling
iii) Random motion	c) Motion of the earth around sun
iv) Circular motion	d) Motion of sitar string

MATHEMATICS

[Max. Marks : 40]

Q1) Solve the following (3 marks each): **[15]**

- a) Find the factors $x^2 + 2x - 63$
- b) Multiply $(a^2 - ab + b^2)(a+b)$
- c) Find the product by using the formula 98×102
- d) Simplify $\frac{-7}{6} - \frac{13}{8}$
- e) Find the volume of a cone shaped figure if its base has a radius 7cm and its slant height is 25 cm.

OR

Solve the following:

- a) Find the factors $a^2 - 5ab - 36b^2$
- b) Find the circumference of the circle with diameter 3.5cm
- c) Use the formula to expand $(p+5)^2$
- d) Slant height of a cone is 10cm & radius of its base is 7cm. Find its total surface area.
- e) Simplify $\left(\frac{3}{2} + \frac{5}{6}\right) + \left(\frac{-4}{5}\right)$

Q2) a) Solve the equation $\frac{5m-3}{2m} = \frac{8}{9}$ **[5]**

- b) Draw an acute angled triangle, $\triangle CID$. Draw its three attitudes. Write the definition and properties of attitude of a triangle. **[5]**
- c) $p \propto q$ when $p = 12$ and $q = 18$ **[5]**
 - i) Find the constant of proportionality
 - ii) Write the equation of variation

OR

- a) Divide segment PQ of length 9 cm into 5 congruent parts [5]
- b) Solve the following simultaneous equations [5]
 $5y - 3x = 14$, $3y - 2x = 1$
- c) Prove that the sum of the measures of the angles of a triangle is 180° [5]

Q3) a) Fill in the blanks: [5]

- i) 5% of 600 = _____
- ii) The line segment joining the vertex of a triangle to the midpoint of its opposite side is called _____ of the triangle
- iii) If a single line can be drawn that passes through three or more than three points, the points are said to be _____
- iv) A quadrilateral having all sides congruent is called a _____.
- v) If the area of the square is 225 sq. cm. hence the length of its side _____.

b) Solve the following: [5]

- i) If one side of a square is 40cm, what is its area?
- ii) Write the mode for the following data
26, 13, 17, 19, 17, 25, 23, 17
- iii) Convert the following decimal fractions into percentage 0.76
- iv) Write the value of $\sqrt{121}$
- v) Convert the following fractions into percentage $\frac{43}{50}$

MATHEMATICS
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) खालील उदाहरणे सोडवा. [5]

अ) अवयव पाडा $x^2 + 2x - 63$

ब) गुणाकार करा $(a^2 - ab + b^2)(a+b)$

क) सूत्राचा वापर करून गुणाकार करा 98×102

ड) सोपे रूप द्या. $\frac{-7}{6} - \frac{13}{8}$

इ) एका शंकूची तिरकस उंची 25 से.मी. आहे व तळाची त्रिज्या 7 से.मी. आहे. तर त्याचे घनफळ काढा.

किंवा

खालील उदाहरणे सोडवा.

अ) अवयव पाडा $a^2 - 5ab - 36b^2$

ब) 3.5 से.मी. व्यास असलेल्या वर्तुळाचा परीघ काढा.

क) सूत्राचा वापर करून विस्तार करा. $(p+5)^2$

ड) एका शंकूची तिरकस उंची 10 से.मी. आहे. त्याच्या तळाची त्रिज्या 7 से.मी. आहे. तर त्याचे एकूण पृष्ठफळ काढा.

इ) सोपे रूप द्या. $\left(\frac{3}{2} + \frac{5}{6}\right) + \left(\frac{-4}{5}\right)$

प्रश्न 2) खालील उदाहरणे सोडवा.

अ) समीकरण सोडवा $\frac{5m-3}{2m} = \frac{8}{9}$ [5]

ब) लघुकोन त्रिकोन CID काढा. त्याचे तीन शिरोलंब काढा. त्रिकोणाच्या शिरोलंबाची व्याख्या व गुणधर्म लिहा. [5]

- क) जर $p \propto q$ जेव्हा $p = 12, q = 18$ [5]
 तर i) चलनाचा स्थिरांक काढा
 ii) चलनाचे समीकरण लिहा.
 किंवा
- अ) 9 से.मी. लांबीच्या रेषाखंड PQ चे 5 समान भाग करा [5]
 ब) खालील एकसामायिक समीकरण सोडवा. [5]
 $5y - 3x = 14, 3y - 2x = 1$
 क) सिध्द करा-त्रिकोणाच्या तीनही कोनांच्या मापांची बेरीज 180° असते. [5]

- प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. [5]
 i) 600 चे 5% = _____
 ii) त्रिकोणाचा शिरोबिंदू व त्यासमोरील बाजूचा मध्यबिंदू यांना जोडणाऱ्या रेषाखंडास त्रिकोणाची म्हणतात.
 iii) तीन किंवा तीनपेक्षा जास्त बिंदूतून एक रेषा जात असेल तर त्या बिंदूना म्हणतात.
 iv) ज्या चौकोनाच्या चारही बाजू एकरूप असतात त्यास म्हणतात.
 v) एका चौरसाचे क्षेत्रफळ 225 चौ.से.मी. आहे. तर त्याच्या बाजूची लांबी
 ब) खालील उदाहरणे सोडवा. [5]
 i) चौरसाची एक बाजू 40 से.मी. आहे. तर त्याचे क्षेत्रफळ किती?
 ii) खालील माहितीवरून बहुलक काढा.
 $26, 13, 17, 19, 17, 25, 23, 17$
 iii) खालील दशांश अपूर्णाकाचे श्रेकडेवारीत रूपांतर करा. 0.76
 iv) $\sqrt{121}$ ची किंमत लिहा.
 v) खालील अपूर्णाकाचे श्रेकडेवारीत रूपांतर करा. $\frac{43}{50}$

ECONOMICS

[Max. Marks : 40

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers of the two subjects should be written in separate answer-books.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Write answer of questions no.1 in about 400-425 words.*
- 5) *Write answer of question no. 2 in about 130-150 words.*
- 6) *Write answer of questions no.3 in full sentences.*
- 7) *Students should strictly follow word limit while writing answers.*
- 8) *No supplements will be provided to the students.*

- Q1)** a) What is Family Budget? Explain the types of family budget with examples.
b) Prepare one month budget plan of your family.

[15]

OR

- a) Write the concept and features of an Economy.
- b) Explain basic problems and solutions of an Economy.

- Q2)** Write short answers for the following (any 3):

[15]

- a) Write economic progress of human being.
- b) Explain various components of budget.
- c) What are the various causes of Inflation.
- d) Explain the duties of a consumer.
- e) Write the importance of the study of Economics in daily life.

- Q3)** a) State whether the following statements are true or false.

[5]

- i) Economic goods are scarce in nature and therefore bear a price.
- ii) Value is a want satisfying power or capacity of a commodity.
- iii) Deficit budget takes place when total income of the family is more than its total expenditure.
- iv) 'Sectoral distribution of Gross Domestic Product (GDP) is an index which measures the economic development of a country.'
- v) Public Distribution System (P.D.S) means a system created by government to supply essential goods at reasonable prices.

- b) Complete the following statements by choosing appropriate alternatives given below. [5]
- i) 'Utility is a _____ concept
(vague, relative, useful)
 - ii) _____ includes total income of the family from various sources
(Expenditure, Saving, Receipt)
 - iii) Inflation is generally associated with rapidly _____ prices.
(rising, falling, declining)
 - iv) Due to developmental policies, _____ expenditure increases
(private, public, personal)
 - v) Families below poverty line have _____ ration card.
(yellow, orange, white)

अर्थशास्त्र (मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 - 2) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
 - 3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) प्रश्न-क्रमांक एकचे उत्तर प्रत्येकी 400 ते 425 शब्दांपर्यंत लिहावीत.
 - 5) प्रश्न-क्रमांक दोन चे उत्तर प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांपर्यंत लिहावीत.
 - 6) प्रश्न-क्रमांक तिन वस्तूनिष्ठ असून त्याची उत्तरे पूर्ण वाक्यात लिहावीत.
 - 7) विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
 - 8) कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.

प्रश्न 1) अ) कुटुंबाचे अंदाजपत्रक म्हणजे काय? कुटुंबाच्या अंदाजपत्रकाचे विविध प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. तुमच्या कुटुंबाचे एका महिन्याचे अंदाजपत्रक तयार करा.[15]

किंवा

- अ) अर्थ व्यवस्थेची संकल्पना सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) अर्थव्यवस्थेच्या मूलभूत समस्या व त्यावरील उपाय स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) मानवाची आर्थिक प्रगती लिहा.
- ब) अंदाजपत्रकाचे विविध घटक स्पष्ट करा.
- क) भाववाढीची विविध कारणे कोणती?
- ड) ग्राहकाची कर्तव्य स्पष्ट करा.
- इ) अर्थशास्त्र अभ्यासाचे दैनंदिन जीवनातील महत्व लिहा.

प्रश्न 3) अ) खालील वाक्य चूक की बरोबर ते ओळखा. [5]

- i) अर्थिक वस्तूंचे स्वरूप दुर्मीळ असते म्हणूनच त्यांना किंमत द्यावी लागते.
- ii) मानवी गरज पूर्ण करण्याची वस्तूच्या अंगी असलेली शक्ती किंवा क्षमता म्हणजे मूल्य होय.
- iii) जेव्हा कुटुंबाचे एकूण उत्पन्न त्यांच्या एकूण खर्चापेक्षा अधिक असते तेव्हा त्यास तुटीचे अंदाजपत्रक म्हणतात.
- iv) 'स्थूल राष्ट्रीय उत्पादनाचे क्षेत्रीय विभाजन' हा देशाच्या आर्थिक विकासाचे मापन करण्याचा एक निर्देशांक आहे.
- v) सार्वजनिक वितरण प्रणाली म्हणजे जीवनावश्यक वस्तूंचा रास्त किंमतीत पुरवठा करण्यासाठी शासनाचे निर्माण केलेली यंत्रणा.

ब) खाली दिलेल्या कंसातील पर्यायांमधून योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पूर्ण करा व लिहा. [5]

- i) उपयोगिता ही संकल्पना आहे.
(संदिग्ध, सापेक्ष, उपयुक्त)
- ii) कुटुंबाला विविध मार्गाने मिळणाऱ्या उत्पन्नाचा समावेश यात होतो.
(खर्च, बचत, प्राप्ती)
- iii) सर्वसाधारणपणे भाववाढ ही वेगाने किंमतीशी संबंधित असते.
(वाढणाऱ्या, घसरणाऱ्या, घटणाऱ्या)
- iv) विकासात्मक योजनांमुळे खर्चात वाढ होते.
(खाजगी, सार्वजनिक, व्यक्तिगत)
- v) दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबांना रंगाची शिधापत्रिका असते.
(पिवळा, केसरी, शुभ्र)

Information and Communication Technology (ICT)

[Max. Marks : 40]

Q1) a) What are requirements of computer laboratory. Explain the need of LAN and WAN in the computer laboratory. [8]

b) What is an e-mail? Prepare a flow chart for sending an e-mail. [7]

OR

a) Explain the importance of ICT in personal and professional life. [8]

b) Illustrate following facilities on internet. [7]

i) Blog ii) e-maps iii) Search engines

Q2) Solve any three of the following. [15]

a) Explain different uses of word processors

b) Describe different tabs of ribbon organized Excel 2007.

c) Explain different generations of computers.

d) How can you enhance the quality of your learning in the field of social sciences?

e) What is 'Operating System'. Give the functions of operating system.

Q3) Fill in the blanks: [10]

a) _____ is used to correct mistakes in spellings while using MS-word.

b) HTML means _____.

c) A website that helps you to find information is called _____.

d) By default, there are _____ worksheets when we open MS-Excel 2007.

e) 'ctrl+s' is used to _____ a file

f) RAM means _____

g) A _____ is a software which can be copied and modified.

h) 1024 KB is equal to _____ MB.

i) The _____ page is visited when you go to any website for the first time.

j) A _____ converts digital signals to analog and vice versa.

Information and Communication Technology (ICT)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) अ) संगणक प्रयोगशाळेच्या विविध गरजा कोणत्या? LAN व WAN ची संगणक प्रयोगशाळेतील गरज स्पष्ट करा. [8]

ब) ई-मेल म्हणजे काय? ई-मेल पाठविण्यासाठीच्या पायऱ्यांची प्रवाह आकृती तयार करा. [7]

किंवा

अ) वैयक्तिक व व्यावसायिक जीवनातील ICT चे महत्व स्पष्ट करा. [8]

ब) इंटरनेटवरील पुढील सुविधा सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]

i) ब्लॉग (Blog)

ii) ई-मॅप्स (e-maps)

iii) सर्च इंजिन्स (search-engines)

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. [15]

अ) वर्ड प्रोसेसरचे (Word Processor) विविध उपयोग स्पष्ट करा.

ब) एक्सेल 2007 च्या रिबनवर संरचित केलेले विविध टॅब्स (tabs) स्पष्ट करा.

क) 'संगणकाच्या विविध पिढ्या स्पष्ट करा.

ड) 'सामाजिक शास्त्रे' या क्षेत्रातील तुमचे अध्ययन अधिक गुणवत्तापूर्वक कसे करू शकता?

इ) 'ऑपरेटिंग सिस्टिम' (Operating System) म्हणजे काय? ऑपरेटिंग सिस्टिमची कार्ये लिहा.

प्रश्न 3) गाळलेल्या जागा भरा.

[10]

- अ) चा वापर करून MS-word मधील लेखन शुध्दता तपासतात.
- ब) HTML म्हणजे
- क) माहितीचा शोध घेण्यासाठी उपयुक्त असलेल्या वेबसाईटला म्हणतात.
- ड) एम.एस.एक्सेल 2007 (MS-Excel) उघडल्यावर पहिल्यांदा वर्कशीट्स दिलेल्या असतात.
- इ) फाईल करण्यासाठी 'ctrl+s' दाबतात.
- फ) RAM म्हणजे
- य) जे सॉफ्टवेअर कॉपी करता येते (प्रत तयार करणे) व त्यात बदल करता येतो त्यास म्हणतात.
- र) 1024 KB = _____ MB.
- ल) जेव्हा एखाद्या वेबसाईटला प्रथमच उघडले जाते तेव्हा आपण त्या वेबसाईटच्या वर जातो.
- व) डिजिटल सिग्नलचे ऑनलाॅग सिग्नल व ऑनलाॅग सिग्नलचे डिजिटल सिग्नल मध्ये रूपांतर हे साधन करते.

